

## הפיוט לכה דודי

### הרב חגי לונדין

זכה הפיוט 'לכה דודי' של רבי שלמה אלקבץ להתקבל על כל קהילות ישראל ולהיאמר בכניסת השבת. בפיוט זה גנוזים רעיונות עמוקים, וננסה לעמוד על מעט מהם ע"פ דבריו של הרב קוק זצ"ל:

לְכָה דוּדִי לְקִרְאֵת בְּלָה,  
פְּנֵי שַׁבַּת נִקְבְּלָה.

יחסי הקרבה בין הדוד-החתן לכלה הינם משל למערכת היחסים שבין עם ישראל ('הדוד') לבין השבת ('הכלה'). בטבעו של עולם, טרם החתונה אין החתן והכלה מכירים היטב זה את זה, וחוסר ההיכרות מביא לידי 'קרירות' מסוימת ביחסים ביניהם. מה שאין כן לאחר החתונה, בעת שנעשים הם כגוף אחד. כעת, בערב ליל שבת, מתנער עם ישראל משגרת החולין ונקרא להתכונן ליום חתונתו וליום שמחת ליבו<sup>1</sup>, ליום שבו "נשפע שפע החיוני בכל הנבראים"<sup>2</sup>, לזמן שבו יתייחדו שניהם – הוא והשבת. אנו קוראים לישראל – "לכה דודי לקראת בלה", ו – "פני שבת נקבלה".

בית ראשון:

שְׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדַבּוֹר אֶחָד,  
הַשְּׁמִיעֵנוּ אֶל הַמִּיחָד,  
ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד,  
לְשֵׁם וּלְתַפְאֵרֶת וּלְתַהֲלָה.

"שְׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדַבּוֹר אֶחָד" – שני צדדים קיימים בקדושת השבת. מחד גיסא, "שְׁמוֹר" – קדושה שלילית באמצעות אי-עשייה, ותפקידה להרחיק את השפעת החול ומחשכיו. האפלה פוסקת ליום אחד והאדם קרוא לשמר את תכונת היום על ידי הימנעות פסיבית מל"ט מלאכות. מאידך גיסא, "זָכוֹר" – קדושה חיובית שתפקידה להמשיך שפע אור וחיים על ידי פעולותינו<sup>3</sup>. מעשי ידינו החיוביים, במצוות השבת ובהוספת עונגי השבת, מכינים כלים לתוספת קדושה. שני צדדים אלו נאמרו "בְּדַבּוֹר אֶחָד" – עניינם אחד: שמיעת דבר ה'! "אחת דבר אלוקים שתיים זו שמעתי"<sup>4</sup>.

1. שיר השירים ג, יא. 2. 'אור החיים' בראשית ב, ב. 3. "זָכוֹר" משורש זכ"ר – הפן הגברי במציאות, הפועל באופן אקטיבי. 4. תהילים סב, ב.

"הַשְּׁמִיעֵנוּ אֵל הַמְּיָחֵד" – קדושת שבת איננה קדושה רגילה אלא 'מיוחדת'. קיים חשש שמא יעלה בדעתנו כי קדושת השבת היא פועל יוצא של שאיפות מוסריות אנושיות: מנוחה סוציאלית, 'פסק זמן' רוחני וכד', על כן בא הפיוט להדגיש כי לא כך הוא. קדושת השבת מגיעה מן המדרגה האלוהית שהיא למעלה מכל תוכן אנושי, נאצל ככל שיהיה. את ציווי השבת "הַשְּׁמִיעֵנוּ אֵל הַמְּיָחֵד" – אותו 'ייחוד עליון', המאחד את המציאות בכללה בהרמוניה אחת ומייחד כל פרט למילוי תפקידו הראוי לו – והוא הוא מקור קדושת השבת.

"ה' אָחַד וְשְׁמוֹ אָחַד" – ישנם שני סוגי שלימות במציאות האלוהית. סוג אחד של שלימות הוא השלימות של הבורא כביכול, שלימות מוחלטת שלא שייך בה שום תוספת והתעלות, מפני שאצל הקב"ה הכול כבר מעולה, הכול באחדות שלימה וגמורה – "ה' אָחַד". סוג אחר של שלימות משתקפת מצד הברואים<sup>5</sup>. שלימות המתבטאת בכך שהמציאות הברואה הולכת ומתעלה, הולכת ומשתכללת לאין סוף ומגלה כל העת את האחדות הגנוזה בה – "וְשְׁמוֹ אָחַד"<sup>6</sup>. בשבת שני סוגי השלימות הללו מתחברים יחדיו: מחד גיסא – יום שבת הוא היום שהגיע העולם לשלימות, "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו"<sup>7</sup>, ומאידך גיסא – זהו יום ההשתלמות הרוחנית האיכותי ביותר של האדם.

"לְשֵׁם וּלְתַפְאֵרַת וְלְתִהְיֶה" – בזכות שני סוגי השלימות האלה, המופיעים ביום השבת, המציאות כולה מוצאת את המשמעות ואת הערך לקיומה. "לְשֵׁם" – הבריאה מגלה את המהות העצמית שלה (מגלה את 'שמה'). "וּלְתַפְאֵרַת" – מגיעה לשיא של מיצוי ופריחה (כפארות העץ המתנשאים אל על, והמרכיבים את תפארת העץ). "וְלְתִהְיֶה" – והבריאה מתקדמת ומהללת את הבורא באופן אינסופי אף מעבר לגבולות העולם הזה, "מגודל אל גודל, מבהירות לבהירות ומוודאות לוודאות יותר עליונה"<sup>8</sup>.

בית שני:

לְקִרְאֵת שַׁבָּת לְכוּ וְנִלְכָה,

כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה,

מְרַאשׁ מְקֵדִם נְסוּכָה,

סוּף מַעֲשֵׂה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה.

"לְקִרְאֵת שַׁבָּת לְכוּ וְנִלְכָה כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה" – השבת היא "מְקוֹר הַבְּרָכָה", היא היום שאנו חווים בו כיצד המציאות כולה חוזרת למקורה הראשוני. בשבת אנו רואים

5. "שמו" של הבורא הכוונה לגילוי, להופעה שלו במציאות על ידי ברואיו. 6. ע"פ אורות הקודש ב', תקלב-תקלג. 7. בראשית ב, ג. 8. ע"פ עולת ראייה א', עמ' רא.

התנוצצות כיצד העולם צריך להיות: עולם מלא ברכה, נועם ואושר, ולא כפי שהוא כעת – במגבלותיו ובמיצריו, כאשר "אין יום שאין בו קללה"<sup>9</sup>. לכן אותה תשוקה של הנפש להיות חופשית מן הקטנוניות של העולם הזה, לחזור ולחדש את ימיה כקדם, היא זו הדוחפת אותנו לחזור ולומר כל ליל שבת – "לְקַרְאֵת שַׁבַּת לְכוּ וְנִלְכָה".

"מְרַאֵשׁ מְקַדֵּם נְסוּכָה" – הסיבה שהשבת היא "מְקוֹר הַבְּרָכָה" היא ש"מְרַאֵשׁ מְקַדֵּם נְסוּכָה". כלומר קדושת השבת אינה פועל יוצא של החלטה אנושית לשבות ביום מסויים אלא היא "זיכרון למעשה בראשית"<sup>10</sup>. השבת מקודשת בגזרה אלוהית, ולכן היא המקור לשפע הברכה בעולם: "בסוד המחשבה האלוהית העליונה, מקור מעיין העליון של החפץ הכמוס... כל שפעת הברכות נובעת"<sup>11</sup>. לא ניתן לפגום בקדושתה של השבת כי "מְרַאֵשׁ מְקַדֵּם" – מן הנקודה הראשיתית הקדומה, הטהורה עוד קודם הירידה לסיבוכי העולם הזה היא "נְסוּכָה" – נמשחה לקדושה.

"סוּף מְעֵשָׂה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה" – בפן הגלוי השבת הופיעה ביום השביעי, ב"סוּף מְעֵשָׂה" בראשית. לפי דרכו של הטבע, ראשית מופיעים במציאות היסודות החומרניים, ורק לאחר מכן בתהליך אבולוציוני מגיעה המדרגה הרוחנית, האיכותית יותר<sup>12</sup>. אולם מהפך הפנימי היתה קיימת השבת כל העת "בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה" – היא זו שנתנה את הערך ואת המטרה לכל ששת ימי המעשה. כלומר על פי המימד הרוחני עוצב עולם החומר. לכן אנו קרויים לנהל את כל חיינו המעשיים לפי המגמה הרוחנית וכך לחבר את ששת ימי המעשה אל ה'שבתיות' שבהם – 'כל מעשיך יהיו לשם שמים'.

בית שלישי:

מְקַדֵּשׁ מְלֶךְ עִיר מְלוּכָה,  
 קוּמֵי צְאֵי מִתּוֹף הַהֶפְכָּה,  
 רַב לָךְ שַׁבַּת בְּעֵמֶק הַבְּכָא,  
 וְהוּא יִחְמוֹל עֲלֶיךָ חֲמֵלָה.

"מְקַדֵּשׁ מְלֶךְ עִיר מְלוּכָה קוּמֵי צְאֵי מִתּוֹף הַהֶפְכָּה" – הקריאה לצאת ולקבל את פני השבת מעוררת את הרצון באומה לשוב ולחדש את ימיה כקדם: "מְקַדֵּשׁ מְלֶךְ" – 'מלכות' משמעה "ההנהגה הכללית של העולם"<sup>13</sup>, קרי, הסידור ההרמוני בין כל חלקי המציאות. מקור הברכה 'השבת' משפיע על העולם זרמי קדושה המביאים איזון, הרמוניה ו'מלכות' לכל היש. קדושה זו מופיעה במעגלים שונים והאיכותי שבהם הוא

9. סוטה מח, א. 10. מתוך קידוש ליל שבת. 11. עולת ראייה א' עמ' קס. 12. זהו אף מהלך התפתחותו של הילד: בשלוש עשרה שנותיו הראשונות בונה את הצד הגופני והמימדיים הנפשיים הקשורים בו, ורק לאחר מכן מקבל על עצמו עול מצוות. הדעת והשכל מופיעים לאחר הצד הגשמי. 13. עולת ראייה א' עמ' א.

ירושלים "עיר מְלוּכָה". אנו קוראים לאותה מלכות אלוהית, המתרכזת בשיאה ב"מְקוֹדֵשׁ מְלִךְ" שבירושלים, "קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה" – הגיעה עת גאולתך. הגיע הזמן לצאת מתוך התוהו ובהו, לצאת מתוך חוסר הבהירות. תפקידה של המלכות האלוהית היא לתת לכל כוח וכוח את מקומו הראוי לו בצורה מדוייקת ושלימה, ולכן "צְאִי מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה", מן המצב ההפוך והמטושטש שמצוי בו העולם – והנהיגי אותנו. "רַב לָךְ שְׁבַת בְּעֶמְק הַבְּכָא וְהוּא יִחְמוֹל עֲלֶיךָ חֶמְלָה" – בימי החול האומה שרויה בְּמִצָּר. המעמד הלאומי, השפל וחורבן הממלכה הישראלית הינם "עֶמְק הַבְּכָא":

"כנסת ישראל תחיל תזעק בחבליה אוי נא לי כי עיפה נפשי, רזי תורה לחיצוניים נמסרו. התורה נשרפת, גוויליה נשרפים ואותיות פורחות. ולבני ציון היקרים אפר תחת פאר הושם. קמים נבוני לבב בחצות לילה, ידיהם על חלציהם כיולדה, על צרת העולם, צרת ישראל, צרת השכינה, צרת התורה, הם בוכים ומבכים. ויודעים הם ומכירים את עומק הצער במקורו ובתולדותיו. יודעים הם שכל הצרות והמחשכים, כל נהרי נחלי הדמים הנשפכים, כל התלאות והנדודים, כל הבוז והמשטמה כל הרשעה והזוהמה אינם אלא תולדה קלושה מהד הקול של אותו הצער העליון, צער השמים, צער השכינה... והם קוראים לתשובה ואנו ליה ועינינו ליה"<sup>14</sup>.

בכל שבת יוצאת מנהמת הלב הקריאה: "רַב לָךְ שְׁבַת בְּעֶמְק הַבְּכָא". ו"וְהוּא" – היושב בסתר עליון, "יִחְמוֹל עֲלֶיךָ חֶמְלָה" – ימחל ויחמוול ויוציא את 'עיר המלוכה' לישועת עולמים.

בית רביעי:

הַתְּנַעֲרִי מֵעֶפֶר קוּמִי,  
לְבָשִׁי בְּגָדֵי תִפְאָרְתְּךָ עִמִּי,  
עַל יַד יְד בֶן יִשִׁי בֵּית הַלְחָמִי,  
קִרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְּאֻלָּה.

"הַתְּנַעֲרִי מֵעֶפֶר קוּמִי" – בבית הקודם של הפיוט הזכרה "עיר מְלוּכָה" שנקראה לקום ולצאת "מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה". כדי שתוכל 'עיר המלוכה' לעלות ולקדש את המציאות כולה, עצת ה' מרחוק היא ש"טובת דוד הנופלת בכל יום ויום בשם 'נופלת' מכונה, עד שתגיע למדרגה התחתונה"<sup>15</sup>. כלומר עם ישראל יוצא לגלותו ומתפלש בעפר התרבויות הזרות השפלות ביותר כדי להעלות מהן את ניצוצות קדושה: "וּיִנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם" –

14. אורות המלחמה י. 15. 'אורחות חיים' לרבי חיים מוולוז'ין.

מלמד שעשוה בני ישראל כמצולה שאין בה דגן<sup>16</sup>. זוהי תקוותנו בזמן גלותנו הארוכה, שאנו נופלים בה מדחי אל דחי:

”כי מעת שחרב הבית, יצאה רוחנו, עטרת ראשנו... ויציאה לחוץ לארץ הוא הקבר ורימה... ומכל מקום היו חבורות וישיבות גדולות עד שנרקב הבשר, והעצמות נפזרו פיזור אחר פיזור. ומכל מקום היו עדיין העצמות קיימות, שהן התלמידי חכמים בישראל, מעמידי הגוף, עד שנרקבו העצמות ולא נשאר אלא תרווד רקב מאתנו... ואנחנו מקווין עתה לתחיית המתים, התנערי מעפר קומי<sup>17</sup> ויערה רוח ממרום עלינו<sup>18</sup>.”

על כן כדי לקיים את תפקידנו ולקדש את המציאות בכל ליל שבת אנו נושאים כפינו ל'עיר המלוכה' ומתחננים: "הַתְּנַעְרִי מֵעֶפֶר קוֹמִי", התנערי משפלות מצבך ורוממי את ה'עפר' ואת המציאות כולה.

"לְבָשִׁי בְּגָדֵי תְּפָאֲרֶתְךָ עַמִּי" – בזמן ש'עיר המלוכה' שרויה בגלות, עומדת היא ערומה מבגדיה הלאומיים: "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה?"<sup>19</sup> "והמשל הוא לומר הנה נתעצלתי לעלות לירושלים, לפי שכבר נתישבתי בבבל והיתה הארץ ההיא ערבה עלי ולא רציתי לטרוח בטלטול הדרך"<sup>20</sup>. כלומר בימי החול שוכח לעתים עם ישראל את ייעודו הלאומי ומשתעשע במחשבה להישאר בגלות, אולם בשבת הוא מתנער וקורא ל'עיר המלוכה': "לְבָשִׁי בְּגָדֵי תְּפָאֲרֶתְךָ" – לבשי מחדש את שאיפותיך הלאומיות העממיות, לבשי מחדש את "עמי" – וכוונני את 'מקדש המלך'.

"עַל יַד בֶּן יִשִׁי בֵּית הַלְּחָמִי קָרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְּאֻלָּה" – ההרגשה הלאומית המתגברת בנשמת כל יחיד בשבת איננה שאיפה לאומית חילונית גרידא. התוכן של הנטייה הלאומית הישראלית הוא השקיקה למשיחיות – לגאולת האנושות כולה מאפרוריות החולין אל הקדושה והטהרה. השאיפה לחבר את אושר הכלל עם אושרו של כל פרט ופרט מוגשמת על ידי "בֶּן יִשִׁי" – משיח בן דוד "בֵּית הַלְּחָמִי" – המלחים, המחבר והמאחד את כל היצורים לעבודת ה'<sup>21</sup>, ואז – "קָרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְּאֻלָּה".

בית חמישי:

הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי,  
כִּי בָּא אוֹרְךָ קוֹמִי אוֹרִי,  
עוֹרִי עוֹרִי שִׁיר דְּבָרִי,  
כְּבוֹד ה' עָלֶיךָ נְגָלָה.

16. ברכות ט, א. 17. ישעיהו נב, ב. 18. סוף ההוספות לספרא דצניעותא, ליקוטי הגאון. 19. שיר השירים ה, ג. 20. מצודת דוד, שם. 21. ע"פ עולת ראייה א', עמ' נג.

"הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי כִּי בָּא אֲוֶרְךָ קוֹמֵי אֲוֶרִי" – אנו קוראים ל"מְקַדֵּשׁ מֶלֶךְ עֵיר מְלוּכָה" לשוב, לבנות ולהיבנות. בשבת יודעת האומה כי באה עת הגאולה "ואי אפשר לרוח האדם, שהרגשת נשמתו מפעמת בו, להיות שוקט בשעה גדולה זו מבלי לקרוא לכל הכוחות הצפונים באומה: עוררו וקומו על תפקידכם"<sup>22</sup>. "הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי כִּי בָּא אֲוֶרְךָ" – הבורא מאפשר את הגאולה, אל תחמיצי את השעה – "קוֹמֵי אֲוֶרִי!"

"עוֹרֵי עוֹרֵי שִׁיר דְּבָרִי" – ישנו הבדל בין הביטוי "הַתְּעוֹרְרִי" לביטוי "עוֹרֵי": הביטוי "הַתְּעוֹרְרִי" מציין את ה'אתערותא דלעילא' – את קול ה' הדופק על דלתותיה של 'עיר המלוכה' וקורא לה להתעורר לגאולה. כלומר, קיימת השגחה אלוהית המסבבת את המאורעות העולמיים כדי שעם ישראל ישוב לארצו – "אם ראית מלכויות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח"<sup>23</sup>. לעומת זאת הביטוי "עוֹרֵי" מציין את ה'איתערותא דלתתא' – את כוח הערות הנמצא בנפשות של עם ישראל לעשות תשובה (וכוח זה יצא אל הפועל בכל מקרה, בין אם יתעוררו לכך מצד עצמם ובין אם "הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה"<sup>24</sup>). אנו קוראים ל'עיר המלוכה': "עוֹרֵי עוֹרֵי" – מצאי בתוכך את הכוחות לעשות תשובה ו'לפעול עם אל'. ולאחר שתשוב האומה לארצה ותתחבר ה'איתערותא דלעילא' עם ה'איתערותא דלתתא' תשמע השירה: "שִׁיר דְּבָרִי" – 'שירה' היא התרוממות הנפש מעל מילים קצובות והגיגונות שכליים יבשים. זוהי הנגיעה במימד עליון יותר, הנגיעה בהרמוניה האלוהית: "ועתה כתבו לכם את השירה" – כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שיר"<sup>25</sup>. "כְּבוֹד ה' עֲלֶיךָ נִגְלָה" – משמעותו העמוקה של המושג 'כבוד' הינו הערך הכללי. כלומר הרוח, האטמוספירה, היחס העקרונותי כלפי הדבר ו'גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה"<sup>26</sup>. בגלות – 'גלה כבוד מישראל' ו'זהו עיקר עניינה של הגלות: הבז והחרפה, השפלות והדיכאון, לא זו בלבד בהרס הממשי הכמותי המרובה של החיים והרכוש, אלא בעיקר בהרס הנפשי האיכותי האים"<sup>27</sup>. כלומר, יחס הבז וההשפלה כלפי האומה משקף את מצבו העגום של עם ישראל בגלות אף יותר מן הצרות הפיסיקות. אולם בעת שמתעוררת האומה לתחייה מתרחש ההיפך – "כְּבוֹד ה' עֲלֶיךָ נִגְלָה": כבודם של ישראל שהוא כבוד ה' – נגלה מחדש.

בית שיש:

לא תבושי ולא תכלמי,  
מה תשתוּחַחֵי ומה תהמי,

22. אורות עמ' טז. 23. בראשית רבה, מב, ד. 24. סנהדרין צז, ב. 25. רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"א.  
26. ברכות יט, ב. 27. 'לנתיבות ישראל' א' עמ' קמח-קמט.

בְּרַחֲמֵי יְיָ עָמִי,  
וְנִבְנְתָה עִיר עַל תְּלָהּ.

"לא תבושי ולא תכלמי מה תשתוחחי ומה תהמי" – בבתי הפיוט הקודמים פנינו אל "מְקֻדָּשׁ מְלֶךְ עִיר מְלוּכָה" העומדת עתה בפני הגאולה ובישרנו לה כי "כְּבוֹד ה' עָלֶיךָ נִגְלָה". כאשר שבה האומה לארצה – שבה היא אף אל כבודה. כעת ממשיך הפיוט לפנות אל 'עיר המלוכה' החשה בשבת-קודש את התעוררותה מתרדמת הגלות הארוכה: "לא תבושי ולא תכלמי" – קיים הבדל בין הביטוי 'בושה' לביטוי 'כלימה': "בושה הוא המתבייש מעצמו, וכלימה הוא המקבל כלימה מאחרים"<sup>28</sup>. אור השבת משיב את 'עיר המלוכה' למלוא ישותה: "לא תבושי" – מחוסר הכרת ערכך העצמי "ולא תכלמי" – מחירופים חיצוניים של האומות, ועל כן "מה תשתוחחי ומה תהמי?" "בְּרַחֲמֵי יְיָ עָמִי וְנִבְנְתָה עִיר עַל תְּלָהּ": "בְּרַחֲמֵי יְיָ עָמִי" – אותם העניים בעיני עצמם, הצדיקים החושבים עצמם "כשיריים לגבי כנסת ישראל כולה"<sup>29</sup>. בעזרת אותם צדיקי עליון משתקמות חורבות האומה השוממות. אותה בת קול המנהמת כיונה "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות"<sup>30</sup> הופכת לבת הקול "המפוצצת בראשי הרים ובאוהלי צדיקים"<sup>31</sup>, הקוראת לפעול עם אל ולבנות "עיר על תְּלָהּ".

בית שביעי:

וְהָיוּ לְמִשְׁסָה שְׂאֵסֶיךָ,  
וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְעֶיךָ,  
יְשִׁישׁ עָלֶיךָ אֶלּוֹקֶיךָ  
כְּמִשׁוֹשׁ חֶתָן עַל כְּלָהּ.

"וְהָיוּ לְמִשְׁסָה שְׂאֵסֶיךָ וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְעֶיךָ" – עד כה עסקנו במרכיבים החיוביים המאפשרים ל'עיר המלוכה' להיגאל, אולם כדי שהאורה תופיע בעולם יש גם להסיר את המעכבים. השבת היא יום השלמתה של הבריאה, וחלק משלימותה של הבריאה היא תביעת הנקם של "וְהָיוּ לְמִשְׁסָה שְׂאֵסֶיךָ וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְעֶיךָ". יש להבין כי "אם הנקמה היא תכונה שבאה מתוך חולשת הנפש, מתוך שנאה ומשטמה, מתוך קצף על דבר רע שנעשה בעבר" – הרי "אינה יכולה להיות מתייחסת למידותיו של הקב"ה, אב הרחמים ומקור הטוב והחסד"<sup>32</sup>. כלומר הנקמה לשמה אינה יכולה להיות תכונה אלוהית. אולם פה אנו עוסקים בנקמה מסוג אחר:

28. 'מלבי"ם' ישעיהו נד, ד. 29. אורות עמ' עו. 30. ברכות ג, א. 31. ירושלמי שבת פ"ו ה"ט.  
32. עולת ראייה א' עמ' ריד-רטו.

"צריכים אנו להבין את כל תוכן הביטוי של נקמה אלוהית, שהיא באה לא מתוך תכונה של מחשכים – אלא שהיא באה להסיר את הסיבות המאפילות את החיים ואת ההווה בכלל, שהן צמחי הרשע ופרי הכחש והבגידה, שכל זמן שלא יתבערו מן העולם הרי הם מחשיכים אותו".

דהיינו, מטרתה של הנקמה האלוהית היא השמדתם של מעכבי הקדושה לטובת העולם כולו, ושייכת היא לתהליך שיפור המציאות.

"ישיש עליך אלוֹקֶיךָ כְּמִשׁוֹשׁ חֶתֶן עַל כְּלָה" – הששון והשמחה שיהיו מנת חלקה של האומה בעת הגאולה לא יהיו רק מצד המציאות העכשווית, המוגבלת מעצם טבעה, אלא מצד השלימות האלוהית: "ישיש" – לשון עתיד, "עליך אלוֹקֶיךָ" – בשמחה אינסופית. יתירה מכך: אם עד כה, בעת הגלות, השמחה בין האומה לקב"ה היתה מוצנעת כשמחת בחור ובתולה קודם נישואיהם, הרי כעת ה'ששון' שמשמעותו הבעת שמחה "בגלוי"<sup>33</sup> – מופיע הוא בעת הגאולה לעין כל: "כְּמִשׁוֹשׁ חֶתֶן עַל כְּלָה".

בית שמיני:

יְמִין וְשְׂמאל תְּפָרֹצִי,  
וְאֵת ה' תְּעַרְצִי,  
עַל יַד אִישׁ בֶּן פְּרָצִי,  
וְנִשְׁמָחָה וְנִגְלָה.

"יְמִין וְשְׂמאל תְּפָרֹצִי וְאֵת ה' תְּעַרְצִי" – כדוגמת הבתים הקודמים של הפיוט אף בבית זה הנושא הוא התעוררותה לתחייה של "מְקַדֵּשׁ מְלֶכֶךְ עִיר מְלוֹכָה". לאחר שפנינו אל 'עיר המלוכה' וביקשנו ש"לא תבושי ולא תבלמי" ו"וְהָיוּ לְמִשְׁפָּה שְׂאִסְיָךְ", קרי, הרחקת המניעות השליליות, אנו מסיימים כעת בפניה אל החיוב. לאחר ה'סור מרע' ישנו גם 'עשה טוב': "יְמִין וְשְׂמאל תְּפָרֹצִי" – עם ישראל עומד מעל לכל גבול של זמן ומקום ופורץ גבולות בכל מרחב המציאות; "תְּפָרֹצִי" – "עניין התחזקות"<sup>34</sup>. ועל ידי כך "אֵת ה' תְּעַרְצִי" – הן במשמעות של 'תשבחי' והן במשמעות של 'חקיקה' כדוגמת הביטוי 'ערוץ הנחל'. דהיינו יש כאן ציווי ל'עיר המלוכה': חקקי את השתוקקות לה' על לוח ליבך<sup>35</sup>.

"עַל יַד אִישׁ בֶּן פְּרָצִי וְנִשְׁמָחָה וְנִגְלָה" – התעוררותו של עם ישראל לתחייה, המתבטאת בנצחוננו על אויביו, פריצתו "יְמִין וְשְׂמאל" וכו', מופיעה לבסוף ב"איש". ההתעוררות מתרכזת באישיות ספציפית שמתמצתת בתוכה את חיי האומה כולה. אישיות זו היא משיח "בֶּן פְּרָצִי". אישיות הפורצת את כל גדריה המצומצמים של המציאות: פורץ את

33. ע"פ 'מלבי"ם' ישעיהו לה, י. 34. מצודת ציון ישעיהו נד, ג. 35. ע"פ ספר הברית א', מאמר כ, טו.



מוסכמות הערכים – מלמד תורה עליונה מעל ומעבר לערכי המוסר האנושיים<sup>36</sup>; פורץ את המיקום הגיאוגרפי – מוביל את עם ישראל לכיבושים במלחמת הרשות; פורץ את המהלך הטבעי של חוקי הטבע<sup>37</sup> וכן הלאה. בזכות אותו "איש בן פְּרָצִי" נגיע לכך ש"נִשְׁמָחָה וְנִגְלָה" – לתחושות השמחה והגילה אשר הן השלימות הפנימית של הנפש "בהיותה מרגשת את יושר מהלכה וטובו"<sup>38</sup>.

בית תשיעי:

בואי בְּשָׁלוֹם עֲטֹרַת בְּעֵלָה,

גַּם בְּרִנָּה וּבְצִהָה,

תוֹךְ אַמוּנִי עִם סְגָלָה, בואי כָּלָה.

בואי כָּלָה. בואי כָּלָה שְׁבֵת מְלֻפְתָּא.

"בואי בְּשָׁלוֹם עֲטֹרַת בְּעֵלָה גַּם בְּרִנָּה וּבְצִהָה" – לאחר ששת הבתים האחרונים שעסקנו בהם ב'עיר המלוכה' השוקקת להיגאל ולהגיע ל"יום שכולו שבת"<sup>39</sup>, אנו שבים כעת לנושאי המסגרת של הפיוט הלא היא השבת. מהיכן מגיע כוחה של 'עיר המלוכה' להתעורר, לפרוץ ימין ושמאל, לשמוח ולגיל? מכוחה של השבת! "בואי בְּשָׁלוֹם" – כעת, לאחר כל ההכנות הנפשיות, אנו פונים לשבת וקוראים לבוא מתוך "שָׁלוֹם", מתוך היכולת לאגד את הכוחות והגוונים לאחדות אחת. מתוך ההרמוניה במרחבי המקום (ירושלים 'עיר המלוכה') מגיעה ההרמוניה במרחבי הזמן ('שבת המלכתא'). אנו מכנים את השבת "עֲטֹרַת בְּעֵלָה" – העטרה של ה' (אשר הוא "בְּעֵלָה" המתעטר בה), וזאת מכיוון שבשבת אנו מתעלים למציאות על־טבעית המכונה 'עטרה': "המעלה היתירה על החק הטבעי הנקראת 'עטרה', כמו שהיא מעלה נוספת למתעטר מחוץ לאנושותו"<sup>40</sup>. ומדרגה עליונה זו מביאה למדרגת השמחה האדירה של ה'רְנָה" וה"צִהָה".

"תוֹךְ אַמוּנִי עִם סְגָלָה בואי כָּלָה בואי כָּלָה. בואי כָּלָה שְׁבֵת מְלֻפְתָּא" – אנו קוראים לשבת (ל"כָּלָה") למלא את נפשותינו המאמינות: "תוֹךְ אַמוּנִי" – היכנסי אל תוככי נפשם של מאמיני עם ישראל שהוא "עִם סְגָלָה" – שתכונתו הפנימית הטבועה בו 'סגולתו' היא הפתיחות הנפשית כלפי האמונה, "ישראל מאמינים בני מאמינים"<sup>41</sup>. "בואי כָּלָה בואי כָּלָה בואי כָּלָה" הלא היא "שְׁבֵת מְלֻפְתָּא".

36. ע"פ 'אור החיים' בראשית מט, ט. 37. ע"פ ישעיהו ל, כו. 38. עולת ראייה א, עמ' ל. 39. סנהדרין צז, א. 40. עין איה ברכות א, פרק שני, פסקה סד. 41. שמות רבה ג, יב.

## קבלת שבת כל פעם מחדש

וכל שבת ושבת צריך לקבל עליו מחדש שיהיה כישראל לכל דבריו, וזה "ושמרו בני ישראל את השבת" שמירה לכל שבת ושבת כדאיתא בגמרא. ונמצא צריך להיות בכל שבת ושבת ישראל מחדש כמו גר שנתגייר. וזו ההכנה צריכה להיות לו כל ששת ימי המעשה ההכנה הראשונה שהיא יודע אני ואיני כדאי, ואח"כ הוא יום השישי וליל שישי שידוע שהוא רומז ליסוד, שהוא תיקון הברית שהיא בחיי מילה, ואח"כ טבילה ואז טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו והוא ראוי לקבל מקדושת השבת.

ר' יצחק יעקב מביאלא "ישרי לב" עמ' 74

## נרות השבת מסלקים את אחיזת הסטרא אחרא בבית

והמעשה הנח הוא נעשה ע"י הדלקת הנרות של שבת. והנרות הללו אנו מדליקין לרמז על שתי פעמים "נר": אחת: נר שהוא מספר ת"ק ומספר זה רומז לשם שדי כמו שכתוב בתוספות חגיגה י"ב ע"א (ד"ה "מסוף") כי בשדי ג' אותיות: ש"ן דל"ת יו"ד. תסיר אותיות השורש שהוא שד"י וישאר י"ן ל"ת ו"ד - גימטריא ת"ק, עיין שם. ואנו מדליקין את הנרות של המצוה האלו לעורר על ידן להיות אור יאור לנו מבחינת השם שדי שמרמזו בנרות שהקב"ה יאמר די לצרותינו ויפרוס עלינו סוכת שלומו, מבחינת המתקת הגבורות הנעשה בשלמות במידת היסוד ששם שדי רומז עליה ושמו שלום... ויען עבור שע"י הפעולה הנעשה בנרות גורם להארת שם הקדוש שדי, והשם שדי הוא הפועל בקרב הארץ להיות כל הסטרא אחרא ואחיזת החיצונים נבדלין ונפרשין ומסתלקין ובורחין מפתח ביתינו וזר לא יקרב באהלינו כמו שכתוב (בכוונות האריז"ל) במצוות המזוזה שנוטריקון שם זה שומר דלתות ישראל. ועל זה נכתב בחוץ על המזוזה כדי לשמור מלבוא הרע בפתחי ישראל, כל שכן דכל שכן כאן בהנרות שגם זכות שבת מסייעתן עם מה שרמוז בהן שם שדי הזה ודאי בדליקתן ובהארתן מתגרשין ומסתלקין ובורחין כל קליפת החיצונים והרע והסטרא אחרא אשר בבתנו מהעצבון ודאגת ימי החול.

ר' חיים מטשערנוויץ "סידורו של שבת", ש"ב א, ו-ז